YENİ TÜRKÇE SÖZLÜK

BESİM ATALAY

Türk Dil Kurumu (Türkçe Sözlük) ü yeniden bastırmış. Ön söze şöyle bir parça koymuş : "Bu işe önemli yardımları dokunan Bay Besim Atalay ve b..." diyerek, gerek benim ve gerek bazı profesörlerin ve yazarların adlarını sıralamışlar ve bunların verdikleri raporlar üzerine yeni basımda düzeltmeler yapıldığına işaret etmişler.

Başka zatların raporlarını bilmiyorum. Onların ne gibi şeyleri ileri sürdüklerinden haberim yok. Yalnız kendi raporum hakkında kısaca açıklamada bulunacağım.

Ben vaktiyle, ikinci Sözlük çıkmadan az önce Sayın (Agah Sırrı Levent) e baş vurarak fişleri görmemi rica etmiştim. Vermediler. Sözlük benim tahminim gibi çok büyük yanlışlarla ve korkunç uydurmalarla meydana çıktı. Ah şu çekemezlik! Şarklının ezelî derdi.

İkinci basım çıktıktan sonra, elli yıllık bir Türkçeci olan bu fakir, kendilerine uzun bir rapor vererek kitaptaki eksiklikleri, yanlışları kötü uydurmaları tanıklariyle belirtmiştim." Kol kırılır yen içinde kalır", demiştim. Buna gücendiler. Gerekli olan düzeltmeleri yapmadılar. Bunun üzerine aziz dilimizin bozulmaması, kıymetli vakitlerin boş ve yanlış işlere harcanılmaması dileğiyle açık tenkide koyuldum. Bu sefer büsbütün kızdılar, beni Kurumdan çıkartmayı düşündüler. Yirmi yıl bu davâ için büyük bir aşk ve heyecanya çalıştım. Son günümedek çalışacağım. Nâçiz eserlerim Kâşgardan Finlandiyaya kadar yayılmıştır.

Ben bundan on yıl kadar önce, Kurumdaki tutumu beğenmediğim için, bana altı yüz lira aylık teklif edildiği halde çekildim. Kendi köşemde çalışmayı daha uygun buldum. Her ne ise, olan oldu. Gelelim yeni Sözlüğe :

1 — Ben o raporumda kitabın lûgat tekniğine uygun olmadığını, kelimelerin asıllarının gösterilmemiş bulunduğunu, yerli yabancı en küçük cep lûgatlerinde bile bu işin yapıldığını söylemiştim. Bu sefer Sözlükte yalnız Arapça, Farsça, Yunanca, Fransızca gibi dillerden dilimize girmiş olan kelimelerin asılları birer işaretle gösterilmiş. Fakat bu iş yine eksik ve yanlış yapılmış. Türkçe kelimelere işaret konulmamış. Halbuki, bu işaretsiz kelimeler arasında Türkçe olmayan bir sürü kelime vardır. Bunlar aşağıda gösterilecektir.

2 — Yine o raporumda bir de imlâ meselesine dokunmuştum. Düzeltmemişler. Bir kaçına buracıkta işaret edivereyim. (Kanat) kelimesini (Kanad) imlâsında yazmışlar. Eski yanlışlarında ayak diremişler. (Kap) kelimesi (kab), yabancı anlamına gelen (yat) kelimesi (yad), (uçra) kelimesi (üçra) imlâsında yazılmış. (Aç) kelimesi iki kez yazılmış. "Aç ne yemez" sözü ile, "Acından ölmek" sözünde bulunan aynı kelimeyi ayrı ayrı iki kelime sanmışlar. Dilimizin en önemli bir kuralını unutmuş görünüyorlar. Farsça olan (künbed) kelimesini (kümbet) yazmışlar. Bunun Türkçesi (tom - dom) dur. Herhalde dil ülemâsı bu Farsça kelimeyi Türkçe sanmış olmalıdır.

3 — Kitapta Türkçe kelimelerden bir çoklarının anlamları yanlış konulmuştur. (Artam) kelimesine (fazilet) anlamı verilmiş. Çok yanlıştır. Artamak : Bozmak, ifsad etmek demektir. Fazilet anlamına gelen kelime (erdem) dir. (Er) ile (dem) den yuğurulmuştur. (Çiğdem) gibi. Türkçe Sözlük yapma dâvasında bulunanlar ne eski kaynaklara bakıyorlar, ne halk konuşmasına dikkat ediyorlar, ne de bilenleri dinliyorlar. Artam kelimesinin anlamı için Divan-ı Lûgat'e, Ettuhfe'ye ve Orhon yazıtlarına bakmak yeter.

(Yağır) kelimesine "Atın omuzları arasındaki yağlı yer" demişler. Çok yanlıştır. Burada üç yanlışlık birden yapılmıştır. Birincisi, atın iki omuzları arasında ayrıca yağlı bir yer yoktur. O, ancak devede vardır. İkincisi, yağır yalnız atta olmaz. Katırda, eşekte, sırtına yük vurulan her hayvanda olur. Üçüncüsü, yağır eğerden ziyade semer vurmasından açılan yaradır. Türkçede yağ kelimesi kir anlamına dahi gelmektedir. Yağlık, yağır ve yağdı kelimeleri bu köktendir. Arapça (Ziya=dıya) kelimesine (kayıp) demişler. Yanlıştır. Kayıp sıfattır. İsimle sıfatı ayırt etmemeye ne demeli?

Yakınmak kelimesini şikâyet etmek anlamına almışlar. Korkunç bir yanlışlıktır. Şikâyet etmek, (yanıkmak) tır. Bu zatler, (kına yakınmak) sözünü de mi eşitmemişler?

4 — Bazı yabancı kelimeleri Türkçe sanmışlar. Kel, kör, zor, omuz, toka, onur, ören, acur, maydonoz,kölemen, kösele ve b. gibi... Kelin Türkçesi (daz), körün Türkçesi (sokur) dur.

5 — Sözlükte halk arasında yaygın olan bir çok Türkçe kelimeler alınmamıştır. Kösmek, kü-

re anlamına olan (topan), ham kavun anlamına olan (kelek), ulmak, dulunmak, kaşak, böy ve b. gibi...

6 — Türkçe kelimelerden bazılarını bozmuşlar. (Boran) kelimesini (buran) imlâsında yazmışlar. Bir de, "Yazın sık sık buranlar olur" diye bir misal uydurmuşlar. Kelimenin doğru şekli (boran) dır. Nitekim şu Çukurova türküsünde geçmiştir: "Gündüz hayalimde, gece düş gibi; Yağmur yağar, boran eser kış gibi; Şahin pençesinde yavru kuş gibi; Çığırdı, çığırdı yedi dert beni."

Sözlükte ayrıca bir de (bora) kelimesi vardır. Bu kelime kendilerine (buran) kelimesinin yanlış olduğunu göstermez mi? Efganistan'ın Türkistan bölgesinde (Kara Moran) adında bir ırmak vardır. Sibirya ile Mançurya arasında akan (Amur) ırmağının adı (Moran) dır.

(Tolu) kelimesi (dolu) imlâsında yazılmıştır. Her nekadar bu gün bir çok dil bilmezler bu kelimeyi yanlış kullanıyorlarsa da, halk doğrusunu kullanmaktadır. Dolu, boş kelimesinin karşıtı olan bir sıfattır. Türk Dil Kurumunun bir vazifesi de yanlışları düzeltmektir. Dilimizin kelimelerini öldürmek değil. İğnenin deliğine (yurdu) demişler. Yanlıştır. Doğrusu (yurt), aslı (urt) tur. Çok kelimesinde "Çoğu insanlar, çoğu zaman" gibi misaller vermişler. Çok kelimesinin sonundaki (u) ya ne demeli? Ne için getirilmiş? Bunu onlar da bilmez. Ben söyleyivereyim. (Ekseri zaman) bileşiğini Türkçemize çevirmek isteyen Türkçe bilmez birisi, (ekseri) kelimesinin sonundaki edatı da almayı unutmamış. Kendilerine bunun yanlış olduğunu yazdığımda, "Çoğu kelimesinin sonundaki (u), yanı başındaki, ertesi gün bileşiklerindeki (ı) ve (i) ne ise bu da odur" demesinler mi? Ey Sayın okuyucum! Bu cevap Dil Kurumu Sözlükçülerinin bilgi derecelerini gösterme yönünden ne kadar ilgi çekicidir?

7 — Sözlükte bazı kelimelere iki zıt anlam birden verilmiştir. (Ağmak) kelimesine hem yükselmek, hem sarkmak anlamı verilmiş, bir de tanık uydurulmuş.

8 — Dilin yapısına ve ana kurallarına aykırı bir sürü kelimeler yapılmış. Ben dilimizi genişletmek ve geliştirmek için kelime yapılmasının şiddetle taraflısıyım. Fakat, masa başında gelişi güzel kelime uydurulmasına karşı büyük bir hıncım vardır. Bakınız, inkâr karşılığına uydurulan şu (yadsımak) kelimesine!, Ne dilber bir kelime. (Yad) kelimesi Farsça olduğuna göre buraya hiç gelmez. Eğer Türkçe ise (t) ile yazılmalıdır. Haydi bunu geçelim. İnkarın anlamında (bir nesneyi yabancı saymak) gibi bir şey yoktur. Böyle bir anlam için (yadırgamak) kelimesi kullanılır. İnkâr işinde, bir şeyin vücudunun nefyi vardır. Kelimeler arasındaki ince farkları bilmeden sözlük yapılır mı?

Hele şu, (meselâ) karşılığına uydurdukları (örneğin) kelimesi şaheserdir. Bu yetmemiş, bir de "söz gelişi" demişler. Halk, meselâ, karşılığında (söz) gelimi) der. Gelişle, gelim arasındaki farkı sezememişler. Burada yapılan en büyük ve en gülünç yanlışlık, aslı Ermenice olan (örnek) kelimesinin Türkçe sanılmış olmasındadır.

9 — Türkçede bulunan ve halk arasında kullanılan bir kaç sese sözlükte yer verilmemiştir. (öğmek) kelimesini (övmek) imlâsında yazmışlar. Buna benzer yazışlar dilimizin bir sesini eksiltmez mi?

10 — Sözlükte sayfalar dolusu, gerekli gereksiz bir sürü yabancı kelimeler yeralmıştır.

ÖZET :

Görülüyor ki, yeni sözlük de eskilerinden farksızdır. Önceki baskılarda bulunan yanlışlıklar ve uydurmalar bu nüshada da yer almıştır. Oysaki bunlar, bu nüshanın ön sözünde yanlışları düzelttiklerini, eski yeni bir çok kitap, dergi, sözlük ve gazete gibi kaynakları taradıklarını, halkın konuşmasına dikkat ettiklerini yazıyorlar. Yazık, bunların hiç birisi yapılmamıştır. Yukarıdan beri vermiş olduğum tanıklar bunu göstermez mi? Başka tanık getirmek gerekir mi?

Sözlükçüler, rahmetli Şemsettin Sami'nin, Türkçe lûgat yapabilmek için yazmış olduğu şu "Bütün eserleri araştırmak, Türkçenin konuşulduğu illeri gezmek, Türkçeyi iyi bilmek, halk yığınları ile konuşmak, az kullanılan kelimeleri bile zaptetmek" gibi fikirleri bilmem ne için ön sözlerine almışlar? Halbuki bunlar, bu saydıklarının hiç birisini yapmamışlardır. Vazgeçtik başka araştırmalarından. Bakınız, (abdest) kelimesine ne demişler : "Namaz kılabilmek için yapılan vücut temizliği." Bu zatler, yalnız Türk dilini değil, Türk dinini de iyi bilmiyorlar. Vücut temizliği gusuldür. Abdest etraf temizliğidir.

Bir misal daha vereyim. (Salmak) kelimesinde, "Suya seccade salmışsın" diye bir tanık getirmişler. (1955) de yayınladıkları sözlükte bu tanık, "Deryalara seccade salmışsın" şeklinde idi. Düzeltmelerini yazmıştım. Sanki düzeltmişler. Mısraı kırpmışlar. İşte bu zatlerin Türk tarihini de ne kadar iyi bildiklerini gösteren bir tanık...

(Çav) kelimesinde çok önemli ve tarihsel bir anlamı almamışlar. çav, eski Türkçe'de kâğıt para, banknot anlamına kullanılmıştır.

Bu tanıklardan anlaşılıyor ki, Dil Kurumu iyi ve yanlışsız bir sözlük yapamamış ve yapamıyacaktır. Yüzlercesi arasından saydığım şu yanlışlıkları, sözlükte imzaları bulunan sayın Profesörler ve Doçentler görmüyorlar mı?

Ben kendi görüşümü yazdım. Bu benim için ulusal bir görevdir. Ben, bu yazımla kimseye taş atmak, gönül kırmak ve dokunmak istemiyorum. Bilgi ve Türkçe aşkı ile yazıyorum. Harcanılan paralara, bozulan Türkçeye, yanlış yola sürüklenen Türk çocuklarına acıyorum. Söz dinleyen beri gelsin.